

УДОСКОНАЛЕННЯ ТАКТИКО-СПЕЦІАЛЬНОЇ, ВОГНЕВОЇ, ФІЗИЧНОЇ ТА ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ

УДК 351.745

В. В. БОНДАРЕНКО,

кандидат педагогічних наук, доцент, професор кафедри тактико-спеціальної підготовки
навчально-наукового інституту № 3 Національної академії внутрішніх справ;

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-0170-2616>

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ЗАХОДІВ ПІД ЧАС ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ ПАТРУЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

Здійснено аналіз керівних документів, регламентуючих застосування поліцейських заходів та анкетування працівників патрульної поліції м. Києва (n=182). Визначено співвідношення поліцейських заходів, які застосовувалися інспекторами патрульної поліції під час виконання службових обов'язків.

Ключові слова: поліцейський захід, патрульна поліція, Національна поліція.

Професійна діяльність працівників патрульної поліції полягає у наданні поліцейських послуг у сферах: забезпечення публічної безпеки і порядку, охорони прав і свобод людини, протидії злочинності тощо [1]. Специфіка такої діяльності передбачає застосування правоохоронцями поліцейських заходів. В законі України «Про Національну поліцію» термін «поліцейський захід» трактується як дія або комплекс дій превентивного або примусового характеру, що обмежує певні права і свободи людини та застосовується поліцейським відповідно до закону для забезпечення виконання покладених на поліцію повноважень [1].

Аналіз ситуацій службової діяльності працівників патрульної поліції дає підстави констатувати існуючі проблеми, що виникали саме під час застосування поліцейських заходів. Головними проблемами є недостатня сформованість умінь швидко оцінювати рівень ризику, прогнозувати можливий розвиток ситуацій і наслідки застосування поліцейських заходів, переходу від превентивного заходу до заходу примусу і навпаки [2; 3]. Ґрунтовний аналіз особливостей застосування поліцейських заходів під час службової діяльності працівників патрульної поліції, визначення пріоритетних і найбільш уживаних заходів, поєднання яких сприяло ефективному виконанню службових завдань нададуть можливість визначити перспективні напрями удосконалення системи професійної підготовки поліцейських.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить, що вивченню проблем застосування правоохоронцями поліцейських заходів присвячено праці багатьох учених [2–9]. Часткове вирішення означеної проблеми низка науковців (О.М. Бандурка В. Гаркуша, Н. І. Дідик, О. О. Євдокімова, С. С. Єсімов, І. Д. Казанчук, Д. П. Калаянов, З. Р. Кисіль, О. Г. Комісаров, О. С. Федченко, С. В. Чирик та інші) вбачають у врегулюванні правового забезпечення діяльності патрульної поліції. В контексті нашого дослідження заслуговують на увагу наукові праці, спрямовані на розроблення новітніх методик підвищення рівня фізичної (І. І. Баїшев, В. А. Ведерніков, Н. Долбишева, А. В. Забора, О. А. Моргунов, С. М. Сагайдак); тактичної (С. В. Асямов А. М. Алюян В. М. Монастирський, О. А. Моргунов, О. О. Несін, О. М. Івлєв); стрілецької підготовленості майбутніх правоохоронців (Д. О. Акіменко С. М. Банах, Г. І. Башлакова, І. А. Бурдинский, І. І. Бухтояров С. А. Гайдук, С. Ю. Гаврік, А. М. Ковальчук, А. І. Черніков та інші) [5–8].

Концептуальні засади застосування поліцейських заходів примусу та їх використання у підготовці поліцейських детально вивчав О. Г. Комісаров [9]. Вчений наголошує на необхідності формування у поліцейських умінь вчасного переходу від застосування

превентивного заходу до заходу примусу. Якщо порушений порядок проведення превентивного поліцейського заходу відновлено він повинен припинити застосування цього примусового заходу та повернутися до виконання превентивного поліцейського заходу. Залежно від розвитку ситуації науковцем виокремлено різні поєднання поліцейських заходів, які застосовуються патрульними під час виконання службових завдань.

Комісаров О. Г. переконаний, що практична спрямованість освітнього процесу сприятиме підвищенню рівня професійної підготовленості майбутніх правоохоронців.

Мета статті – дослідити особливості застосування поліцейських заходів працівниками патрульної поліції під час виконання службових обов’язків. Для досягнення визначеної мети обрано такі завдання:

1) здійснити аналіз керівних документів, регламентуючих застосування поліцейських заходів;

2) визначити найбільш уживані поліцейські заходи, які застосовувалися працівниками патрульної поліції під час виконання службових обов’язків.

Для вирішення окреслених завдань опрацьовано нормативні документи, що регламентують застосування поліцейських заходів та проведено анкетування працівників патрульної поліції м. Києва (n=182). На підставі здійснених досліджень визначено, що виконання службових обов’язків інспекторами патрульної поліції передбачає застосування як превентивних поліцейських заходів, так і заходів примусу. Згідно нової концепції діяльності, виконання службових обов’язків патрульними поліцейськими повинне спрямовуватися на максимальне залучення поліцейських превентивних заходів.

Опрацювання результатів анкетування дозволило розподілити поліцейські превентивні заходи на три групи відповідно до пріоритету їх застосування (таблиця 1). Першу групу (79,3 %) наповнюють превентивні заходи, які найчастіше застосовуються патрульними поліцейським під час професійної діяльності, а саме: зупинення транспортного засобу; перевірка документів особи; застосування технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, засобів фото- і кінозйомки, відеозапису; поверхнева перевірка і огляд.

Таблиця 1

Розподіл поліцейських превентивних заходів по групах відповідно до пріоритету їх застосування працівниками патрульної поліції

з/п	Вид поліцейського заходу	Група
1	Перевірка документів особи	1
2	Опитування особи	2
3	Поверхнева перевірка і огляд	1
4	Зупинення транспортного засобу	1
5	Вимога залишити місце і обмеження доступу до визначеної території	2
6	Обмеження пересування особи, транспортного засобу або фактичного володіння річчю	2
7	Проникнення до житла чи іншого володіння особи	2
8	Перевірка дотримання вимог дозвільної системи органів внутрішніх справ	3
9	Застосування технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, засобів фото- і кінозйомки, відеозапису	1
10	Перевірка дотримання обмежень, установлених законом стосовно осіб, які перебувають під адміністративним наглядом, та інших категорій осіб	3
11	Поліцейське піклування	3

Друга група (18,9 %) – поліцейські превентивні заходи, які меншою мірою застосовуються працівниками патрульної поліції: вимога залишити місце і обмеження доступу до визначеної території; опитування особи; обмеження пересування особи, транспортного засобу або фактичного володіння річчю; проникнення до житла чи іншого володіння особи.

Третя група (1,8 %) – заходи, які найменшою мірою застосовуються патрульними поліцейськими: перевірка дотримання вимог дозвільної системи органів внутрішніх справ; перевірка дотримання обмежень, установлених законом стосовно осіб, які перебувають під адміністративним наглядом, та інших категорій осіб; поліцейське піклування. Варто відзначити, що пропонуване групування поліцейських превентивних заходів більшою мірою відноситься до великих міст. У селищах міського типу, сільській місцевості застосування зазначених заходів у відсотковому співвідношенні частково відрізнятиметься.

Законом України «Про Національну поліцію» передбачено [1], що під час здійснення особою протиправних дій працівники поліції мають право застосовувати поліцейські заходи примусу: фізичний вплив (сила), спеціальні засоби, вогнепальна зброя. Фізичним впливом є застосування будь-якої фізичної сили, а також спеціальних прийомів боротьби з метою припинення протиправних дій правопорушників. Спеціальні засоби – це сукупність пристроїв, приладів і предметів, спеціально виготовлених, конструктивно призначених і технічно придатних для захисту людей від ураження різними предметами (у тому числі від зброї), тимчасового (відворотного) ураження людини (правопорушника, супротивника), пригнічення чи обмеження волі людини (психологічної, фізичної) шляхом здійснення впливу на неї чи предмети, що її оточують, з чітким регулюванням підстав і правил застосування таких засобів та службових тварин. Застосування вогнепальної зброї є найбільш суворим заходом примусу. Поліцейський уповноважений застосовувати вогнепальну зброю тільки з метою заподіяння особі такої шкоди, яка є необхідною і достатньою в такій обстановці, для негайного відвернення чи припинення збройного нападу [1].

Результати анкетування засвідчили, що співвідношення у застосуванні поліцейських заходів визначається низкою факторів, головними із яких є особливості території патрулювання (наявність розважальних закладів, державних установ, кількості житлових будинків, парків, інших зон відпочинку), виду зміни (денна, нічна), погодних умов, підготовленості поліцейських. Констатовано сезонні (літо, зима) і тижневі (будні, вихідні, святкові дні) коливання у співвідношенні застосування поліцейських заходів. Спостерігається підвищення показника застосування заходів примусу у нічні зміни, особливо у вихідні і святкові дні, під час масових заходів (футбольні матчі, концерти тощо). Вище середнього цей показник на території патрулювання з більшою кількістю нічних розважальних закладів.

Математичне опрацювання результатів анкетування дає підстави констатувати, що здебільшого (81,3 %) виконання службових обов'язків працівниками патрульної поліції передбачало застосування поліцейських превентивних заходів. У 18,7 % ситуацій патрульним доводилося застосовувати поліцейські заходи примусу (зазвичай комплексно). Графічно співвідношення видів поліцейських заходів, що застосовувалися працівниками патрульної поліції під час виконання службових обов'язків зображено на рисунку 1.

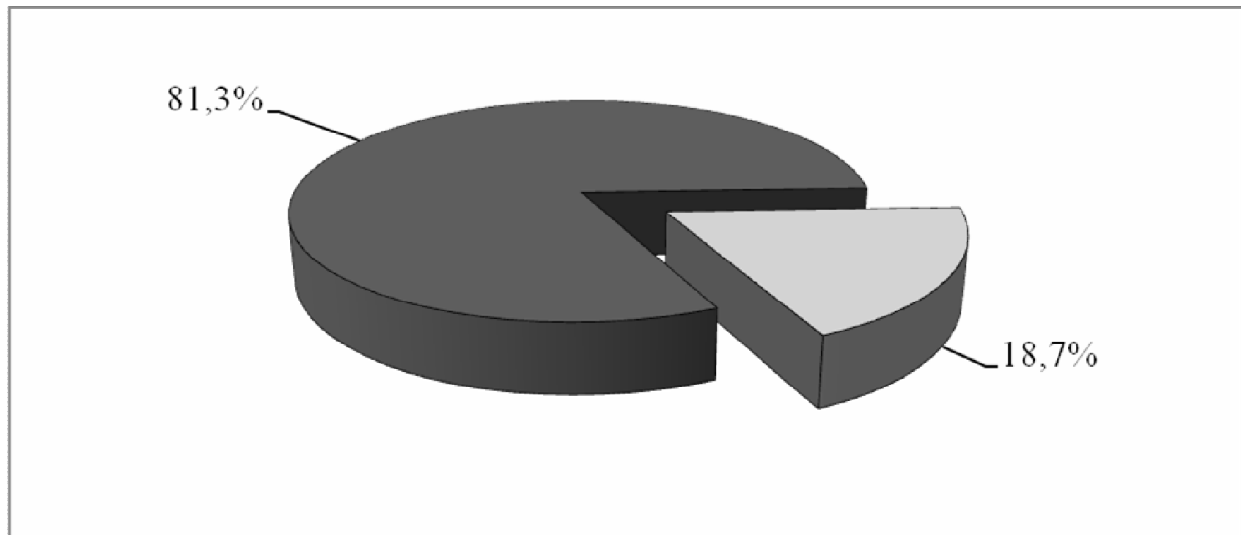
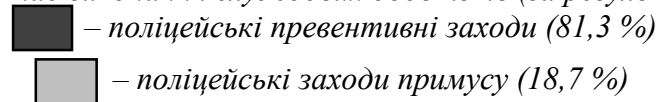

Рис. 1. Співвідношення поліцейських заходів, що застосовувалися працівниками патрульної поліції під час виконання службових обов'язків (за результатами анкетування)

Під час застосування працівниками патрульної поліції поліцейських заходів примусу – 94,6 % ситуацій завершувалися затриманням особи та доставлянням у відділ поліції. У 5,4 % випадків затримання здійснювати не доводилося у зв'язку з припиненням особою протиправних дій та подальшим виконанням законних вимог поліцейських. У 82,5 % під час затримання особи застосовувалася фізична сила з подальшим використанням засобів обмеження рухомості (кайданки). При цьому, у 45,5 % ситуацій надяганням кайданків передувало застосування лише фізичної сили, у 21,3 % випадків представники влади вдавалися до застосування засобів, споряджених речовинами сльозогінної та дратівної дії, 11,1 % – гумового кийка. В 17,5 % ситуацій особа опору не чинила, затримання виконувалося без застосування фізичної сили (застосовувалися лише кайданки). Зважаючи на поведінку правопорушника і враховуючи правові підстави в 4,6 % випадків здійснювалося затримання правопорушників із залученням вогнепальної зброї. При цьому в 4,2 % ситуацій відбувалася лише демонстрація вогнепальної зброї (приведення у готовність та попередження про можливість її застосування); 0,2 % – використання вогнепальної зброї (подання сигналу тривого або виклику допоміжних сил); 0,2 % – застосування вогнепальної зброї на ураження. Графічно співвідношення видів поліцейських заходів примусу, що застосовувалися працівниками патрульної поліції під час виконання службових обов'язків зображено на рисунку 2.

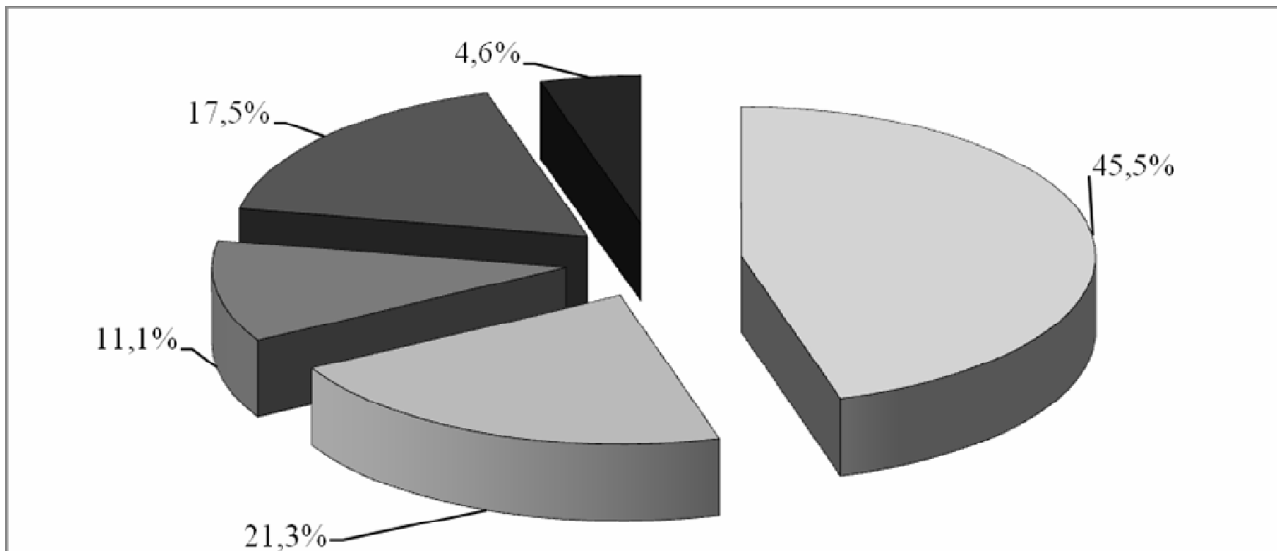

Рис. 2. Співвідношення видів поліцейських заходів примусу, що застосовувалися працівниками патрульної поліції під час виконання службових обов'язків (за результатами анкетування)

- – затримання із застосуванням лише фізичної сили (45,5 %)
- – застосування засобів, споряджених речовинами сльозогінної та дратівної дії (21,3 %)
- – затримання із застосуванням гумового кийка (11,1 %)
- – затримання без застосування фізичної сили (17,5 %)
- – затримання із залученням вогнепальної зброї (4,6 %)

Результати анкетування дозволили виокремити сукупність зовнішніх і внутрішніх чинників впливу на прийняття працівником рішення стосовно застосування виду поліцейських заходів примусу. Внутрішніми є: рівень психофізичної підготовленості, сформованість умінь в оцінюванні рівня небезпеки, умінь прогнозувати можливий розвиток ситуації, умінь переходу від превентивного заходу до заходу примусу і навпаки. Зовнішніми чинниками є: наявність відволікаючих факторів (час доби, освітленість місця зіткнення, погодні умови, сторонні громадяни тощо); кількість правопорушників і поліцейських; рівень підготовленості правопорушників; наявність виду зброї тощо.

Отже, здійснені дослідження свідчать про переважну превентивну спрямованість діяльності патрульної поліції. Враховуючи труднощі, з якими доводилося стикатися працівникам під час виконання службових обов'язків, важливим напрямом буде розроблення і запровадження в освітній процес майбутніх працівників патрульної поліції ситуаційних завдань, які передбачатимуть застосування поліцейських заходів примусу відповідно до правових підстав та умов.

Список бібліографічних посилань

1. Про Національну поліцію : закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 18.03.2018).
2. Бондаренко В. В. Проблеми професійної підготовленості працівників підрозділів патрульної поліції. *Вісник Національного авіаційного університету. Серія: «Педагогіка»*. 2017. № 11. С. 24–28.
3. Бондаренко В. В. Професійна підготовленість як основа ефективної діяльності працівників підрозділів патрульної служби Національної поліції України. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка*. 2016. Вип. 139, т. 2. С. 287–290.

4. Чирик С. В. Окремі аспекти правових проблем патрульної поліції в умовах реформування системи МВС України // Особливості підготовки поліцейських в умовах реформування системи МВС України : зб. матеріалів І міжнар. наук.-практ. конф. Харків : ХНУВС, 2016. С. 57–60.

5. Івлєв О. М., Моргунов О. А. Удосконалення службової підготовки патрульної поліції засобами дистанційного навчання (на прикладі тактичної підготовки) // Особливості підготовки поліцейських в умовах реформування системи МВС України : зб. матеріалів І міжнар. наук.-практ. конф. Харків : ХНУВС, 2016. С. 129–133.

6. Бондаренко В. В. Особливості тактичної підготовки працівників підрозділів патрульної поліції. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: «Педагогіка»*. 2017. Вип. 3. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadped_2017_3_5 (дата звернення: 18.03.2018).

7. Моргунов О. А. Удосконалення фізичної підготовки правоохоронців МВС України на початковому етапі навчання. *Чесць і закон*. 2014. № 2. С. 46–49. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chiz_2014_2_10 (дата звернення: 18.03.2018).

8. Ярещенко О. А., Сергиєнко В. В. Пути повышения качества подготовки слушателей патрульной полиции к применению ими мер полицейского принуждения // Особливості підготовки поліцейських в умовах реформування системи МВС України : зб. матеріалів І міжнар. наук.-практ. конф. Харків : ХНУВС, 2016. С. 170–174.

9. Комісаров О. Г. Концептуальні засади застосування поліцейських заходів примусу та їх використання у підготовці поліцейських // Особливості підготовки поліцейських в умовах реформування системи МВС України : зб. матеріалів І міжнар. наук.-практ. конф. Харків : ХНУВС, 2016. С. 146–149.

Надійшла до редколегії 22.03.2018

УДК 349.2:351.74

С. М. БОРТНИК,

кандидат юридичних наук, декан факультету № 2

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-5281-6007>

РІВЕНЬ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ЯК КЛЮЧОВА ВИМОГА ДО КАНДИДАТА НА СЛУЖБУ В НАЦІОНАЛЬНІЙ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Аналізовано законодавство України, яке встановлює вимоги до рівня фізичної підготовки кандидатів на посади поліцейських. Надано пропозиції з удосконалення відповідного законодавства.

Ключові слова: *трудова правосуб'єктність, фізична підготовка, поліцейський, контрольна вправа.*

Різноманіття професій та посад в Україні обумовлює наявність спеціальних підходів до трудової правосуб'єктності працівників. Для кандидатів на зайняття певних посад національне законодавство та локальні акти роботодавця встановлюють додаткові вимоги. Як відзначає К. Ю. Мельник, відповідні вимоги обумовлені особливістю видів трудової діяльності. Це можуть бути вимоги щодо віку, освіти, стану здоров'я, стажу роботи, ділових та моральних якостей, фізичної та психологічної підготовки тощо. Зазначене у юридичній літературі отримало назву «спеціальна трудова правосуб'єктність» [1, с. 619]. Отже, володіння спеціальною трудовою правосуб'єктністю є необхідним для вступу у певні трудові правовідносини.

Служба у Національній поліції України є надзвичайно специфічним та відповідальним різновидом трудової діяльності, що визначає і особливе правове становище службовців цього